

unlimited

Solda: Sarkis, 1 Çıglık: Munch'tan Sonra, 2014-2015, Kağıt üzerine yağlıboya, 32 x 24 cm
Sağda: Sarkis, 85 Çıglık: Munch'tan Sonra, 2014-2015, Kağıt üzerine yağlıboya, 32 x 24 cm

Sarkis'in sarkacı

Sarkis'in çocukluk yıllarında bir gazete parçasında karşılaştığı ve yıllardır birçok işinde yankılanan Munch'un Çıglık tablosundaki figürden yola çıktığı 85 Çıglık: Munch'tan Sonra başlıklı sergisi Dirimart Dolapdere'de 15 Ekim'e kadar devam ediyor. Sergi üzerinden Sarkis'in sanat pratiğini ve bir sarkaç gibi salındığı noktaları ele alıyoruz.

Sarkis Türkiye çağdaş sanatında tarihsel şuuru en yüksek olan, insanın tarihsel bir varlık olduğunu en çok hissettiren sanatçılardan biridir herhalde. Ve biliyoruz ki tarih ağır bir malzemedir, bir yük, bir ağırlıktır; bilhassa Türkiye gibi tarihle pek yüzleşmeyen ülkelerde. Tarihin ağırlığı, izi, lekesi hep vardır Sarkis'in işlerinde ama sadece bir Türkiye tarihi değil, dünya tarihini görme isteği de vardır. Ülkenin sınırları içinde cereyan eden tarihsel şiddetler bir yana, dünyadaki tarihsel şiddetlerle de ilgilenen bir bakışı vardır. Bu bakış aynı zamanda bir tür trajik bilinçle iç içedir. Dünyanın trajik bir yer olduğunu, tarihin bir trajediler silsilesi olduğunu hissettiren bir bakıştır bu. Sarkis'in birçok işinde küçük hamlelerle hissettirdiği bir "büyük trajedi"nin izlerini görebilirsiniz.

unlimited

başlangıçta, suda renkler, 1998, video, 3'36"

Uzun zamandır Sarkis üzerine yazmayı düşünüyordum ama karşımdaki tarihsel ve estetik malzemenin büyüklüğü (Sarkis külliyesi devasadır, evet) karşısında sürekli erteledim o "Sarkis yazısı"nı. Dirimart'ta açılan 85 Çılgık: Munch'tan Sonra adlı (görece) minimal sergi Sarkis külliyesine giriş yapmam için iyi bir aralık sundu, neyse ki. Bu (görece) minimal sergi ve sergiye paralel sunulan Sarkis filmleri seçkisi, Sarkis'in temel estetik ve politik hamlelerinin bir özetini veriyor. Bu sergi "Sarkis'in sarkacı" diyebileceğim şeyin nasıl bir salınımla hareket ettiğini de çok iyi gösteriyor.

unlimited

Sarkis, 85 Çığlık: Munch'tan Sonra, sergiden yerleştirme fotoğrafı, 2023

Sergide Sarkis'in yaptığı 85 Çığlık versiyonu var: Bu yıl 85'inci yaşını kutlaması hatırına, bir nevi 85 otoportre gibi okunabilir bunlar. Burada, Sarkis'in sarkacının nasıl işlediğini görmek mümkün: Bu otoportreler aynı zamanda birer tarihsel kayıt gibi, hem şahsi zamanın hem de kolektif zamanın (zaman yerine hafıza da diyebilirsiniz, zaman zaten hafızadan başka nedir ki) kaydı var burada. Bu bir otobiyografi ama geçen yıl Nobel alan Fransız yazar Annie Ernaux'nun anlatıları için kullanılan "kolektif otobiyografi" tanımına daha yakın duran bir otobiyografi. Hafıza, kimlik, hatırlamak gibi mevzular üzerinde yoğunlaşan Ernaux'nun edebiyatında görülen o kişisel ama kolektif hatıralar, kendi anlatısı üzerinden mesela Fransa'nın hafızasını anlatmasına benzer bir durum Sarkis için de geçerli. Bu tip kolektif otobiyografilerde şahsi anılar daha kolektif bir tarihin aracısıdır, taşıyıcıdır ya da ondan izler taşır. Buna benzer bir edebiyatı Ernaux'dan önce, şahsen çok sevdiği Georges Perec de icra etmişti. Perec'in kişisel tarihindeki nesnelere, yerlere ve isimlere neredeyse obsesif bir tavırla listelediği kitapları (mesela Doğdum adlı kitap) aslında bir tarihsel dökümdür. Bir soykırımın kara lekelerini taşıyan bir tarihsel döküm. Hatırlayalım: Perec'in annesi Auschwitz'te hayatını kaybetmişti. Bu tarihsel ağırlığın gölgesi kitaplarında dolaşır o yüzden. Sarkis'in, adı resmen konmayan, bir türlü kabul de edilmeyen bir soykırımın hafızasını işlerinde ifade ettiğini biliyoruz. Tarihte konuşulmayan şeyler, şiddetler, katliamlar bir gölge gibi asılı duruyor işlerinin üzerinde.

unlimited

“Sarkis’in eserlerine genelde bir sarkaç, bir gidip gelme hali hakim. Kaygı ile mutluluk, tarih ile şimdi, kolektif ile kişisel arasında salınan bir sarkaç.”

Bu şiddet meselesi bizi Sarkis’teki bir kritik noktaya daha getiriyor: Dünyanın acısını ve şiddetini neredeyse “modernist bir ciddiyetle” sahiplenmek. Ama bunu dramatize de etmemek. Bu modernist ciddiyet de Munch’a ve Çığlık’a çok uygun. Malumunuz 19. yüzyıl sonunda yapılan Çığlık, modern insanın kaygısının cisimleşmiş hali olarak okundu hep. Bir yakın okuma da bize şunu söylüyor: Munch’un Çığlık’ındaki çığlık atan karakterin durduğu o köprünün yakınında iki şiddetli modern icat varmış: Bir mezbaha ve bir akıl hastanesi. Modernizm hem kitlesel bir üretim altında dev bir şiddeti (modern endüstri) hem de tarihte ilk defa anormal olanların kapatıldığı soğuk disiplin binalarını üretti. Munch’un attığı o modern çığlık, aynı zamanda bir modern zamanlar eleştirisiydi.

Sarkis’in otobiyografisinin tekrar eden parçası ya da leitmotivi olarak neden Çığlık’ı seçtiğini anlamak zor değil: Hem bir agony hem de bir şaşkınlık halinin, hem bir yüksek ifade hem de bir kaygı halinin karışımı. Sarkis’in sarkacı kaygı ile bir öfori arasında da gidip geliyor. Sarkis’in eserlerine genelde bir sarkaç, bir gidip gelme hali hakim. Kaygı ile mutluluk, tarih ile şimdi, kolektif ile kişisel arasında salınan bir sarkaç.

Yıllar önce Jale Parla Orhan Pamuk için bu “sarkaç” metaforunu kullanmıştı, şöyle: “Bir süredir bu anlatıları en iyi simgeleyecek resmin hareket halinde bir sarkaç olduğunu düşünüyorum. Bir ucunda burası, öbür ucunda ötesi olan, dünyevilik ile aşkınlık arasında salınan bir sarkaç.” Sarkis’in işlerine de böyle bir salınma, gidip gelme hali hakim. Bazen dar alanda, bazen geniş alanda bir salınma. Bu kısa yazıda birkaç yazardan bahsetmiş olmam da tesadüf değil herhalde: Sarkis’te “yazarca” bir tavır da vardır. Dünyayı belli bir mesafeden görüp, kendi cümleleriyle ya da kendi diliyle ifade etmenin yollarını arayan bir tavır. Sarkis bu açıdan minimalist bir hikâye anlatıcısıdır. Sergiye eşlik eden *Sarkis filmleri*’nde de bunu görebilirsiniz.

Not: Sarkis’in sarkacının daha geniş hareketlerle, daha geniş alanda izlenebildiği, Arter’deki Sarkis seçkisi *Sonsuz*’dan da bahsetmek gerekir ama o başka bir yazının, bir devam yazısının konusu olsun.